

TƏLƏBƏLƏR ARASINDA İDARƏETMƏ BACARIQLARININ FORMALAŞDIRILMASI PROSESİNDƏ QARŞIYA ÇIXAN PROBLEMLƏR

M.Ə. Məmmədzada

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
mujgan.mammadzada@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-5693-3748

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 09 yanvar 2023

Dərc olunub: 29 mart 2023

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. İdarəetmə peşəsini qazanmaq üçün müasir dövrün sosial və iqtisadi həqiqətlərini bilmək, onlarla üzləşən zaman lazım olan bilik və səriştələrə malik olmaq lazımdır. Təhsil meneceri kimi məzun olmaq istəyən hər bir tələbə, bu sahədə fəaliyyət göstərmək üçün yeni məlumat, konsepsiya və münasibətlərlə işləməlidir.

Qeyd olunan şərtlərin idarəetmə bacarıqlarının formalaşmasında rolunu araşdırmaq və təyin etmək tədqiqat işinin əsas məqsədlərindəndir. İlk olaraq, idarəetmə üzrə pedaqoji idarəetmənin təbii vəziyyətini araşdırmaq lazım gəldi.

Pedaqoji idarəetməni araşdıran tədqiqatçı alimlər pedaqogika fənnində idarəetmə bacarıqlarının formalaşmasında tələbələrdə planlaşdırma, təşkilatçılıq, istiqamətlər, nəzarət, qərar vermə, problem həlli, ünsiyyət və motivasiya, məlumatların toplanması, konfliktlərin həlli və insan münasibətləri kimi pedaqoji prinsiplərin olmasını qeyd edirlər. Bir sözlə, tələbələrin idarəetmə bacarıqlarının formalaşması sahəsində yeni pedaqoji fikirlər irəlilədikcə, bu sahədə ciddi, ayrılmaz problemlərlə üzləşən universal bir təsəvvür mövcud olmağa başladı. Buna əlavə olaraq, pedaqoji təhsil sahəsində tələbələrin peşə inkişafı vəzifələri ilə yanaşı, yeni biliklərə yiyələnməsi və praktikada istifadə qaydalarını öyrənmək üçün vacib problemi həll etmək zərurət təşkil etdi.

Açar sözlər: *tələbə, müəllim, idarəetmə, bacarıq, pedaqogika, pedaqoji təhsil.*

İdarəetmə peşəsini qazanmaq üçün mü-

asir dövrün sosial və iqtisadi həqiqətlərini bilmək, onlarla üzləşən zaman lazım olan bilik və səriştələrə malik olmaq lazımdır. Təhsil meneceri kimi məzun olmaq istəyən hər bir tələbə, bu sahədə fəaliyyət göstərmək üçün yeni məlumat, konsepsiya və mü-nasibətlərlə işləməlidir.

Buna əlavə olaraq, tələb olunan fəaliyyətlər yüksək səviyyəli texnoloji qabiliyyətlərin nümayiş etdirilməsindən asılıdır. Pedaqoji sahəni təkmilləşdirəcək ali təhsilli gənclərimiz çoxlu sayda rəqəmsal səriştə, yaradıcılıq və çeviklik tələb edən global texnoloji infrastruktur çərçivəsində ünsiyyət qurmalı və qarşılıqlı fəaliyyət göstərməlidirlər. Öz pedaqoji karyerasını yaratmaq istəyən hər bir məzunun getdikcə açıq, dəyişən, mürəkkəb və proqnozlaşdırıla bilməyən mühitlərdə çalışması və belə mühitləri idarə etməsi üçün effektiv bacarıqlara malik olması vacibdir. Bu məqsədlə, ali təhsildə bu effektivliyi təmin edən elementlərin olub-olmaması mütləq şəkildə araşdırılmalı və qarşıya çıxan problemləri vaxtında həll etmək lazımdır [1; 2; 3].

Elə bu baxımdan tədqiqat işi tələbələrin tədris prosesində, auditoriyada və ya auditoriyadankənar situasiyalarda qarşılaşdığı problemlərin özəyini araşdırmağı və müxtəlif yanaşmalardan təhlil etməyi iddia edir. Problemin müəyyən edilməsinə aşağıdakı məqsədlər daxil edildi:

- tələbələrdə idarəetmə bacarıqlarının formalaşmasına istiqamətlənmiş pedaqoji prinsipləri öyrənmək;
- təlim nəticələrinə uyğun tədris proqramı məzmununu müəyyən etmək;
- tədrisin təşkili prinsiplərini təyin etmək;
- təlimdə fiziki mühitin təmin olunmasına əmin olmaq;

- müəllim təcrübəsi və fəaliyyətini müşahidə etmək;
- idarəetmə bacarıqlarını təşviq edən fənlərin tədrisini araşdırmaq;
- tələbə mərkəzli fəaliyyətlərin təşkilini müşahidə etmək;
- texnoloji vasitələrin istifadəsini dəyərləndirmək;
- fəaliyyətlərin qiymətləndirilməsini araşdırmaq.

Qeyd olunan şərtlərin idarəetmə bacarıqlarının formalaşmasında rolunu araşdırmaq və təyin etmək tədqiqat işinin əsas məqsədlərindəndir. İlk olaraq, idarəetmə üzrə pedaqoji idarəetmənin tətbiqi vəziyyətini araşdırmaq lazım gəlirdi.

Pedaqoji idarəetmənin tətbiqi vəziyyəti. Əsas problem kimi bu sahənin tədqiq edilməsi işin başlanğıcının əsasını müəyyən etməyə imkan verir. Gələcək təhsil meneceri təlimdə idarəetməni təşviq edən anlayışları, bununla əlaqəli konsepsiya və tətbiqetmələri bilməlidir. Pedaqoji idarəetməni araşdıran tədqiqatçı alimlər pedaqogika fənnində idarəetmə bacarıqlarının formalaşmasında tələbələrdə planlaşdırma, təşkilatçılıq, istiqamətlər, nəzarət, qərar vermə, problem həlli, ünsiyyət və motivasiya, məlumatların toplanması, konfliktlərin həlli və insan münasibətləri kimi pedaqoji prinsiplərin olmasını qeyd edirlər. Bir sözlə, tələbələrin idarəetmə bacarıqlarının formalaşması sahəsində yeni pedaqoji fikirlər irəlilədikcə, bu sahədə ciddi, ayrılmaz problemlərlə üzləşən universal bir təsəvvür mövcud olmağa başladı. Buna əlavə olaraq, pedaqoji təhsil sahəsində tələbələrin peşə inkişafı vəzifələri ilə yanaşı, yeni biliklərə yiyələnməsi və praktiki istifadə qaydalarını öyrənmək üçün vacib problemi həll etmək zərurət təşkil etdi.

Yeni təlim metodlarının tətbiqinin araşdırılması sübut etdi ki, son bir il yarım ərzində onlayn dərslər yalnız müəllim izahatı və tələbə cəlbinin zəif olması ilə müşahidə olunub. Onlayn dərslərin təşkilində son təlim metodlarının tətbiqi tədris proqramında müəyyən dərəcə

cədə (42%) nəzərdə tutulsa da, müəllimlərin texnoloji bacarıqlarının kifayət qədər qanə edici olması çox az təsdiqlədi. Onlayn dərslərin təşkilində son çevik metodlardan istifadə, təlimdə interaktivliyi yaradan onlayn resurslarından istifadənin zəifliyi tələbələrin sərbəst fəaliyyətinin inkişafına təsir etməsini sübut edə bildi (müəllim 29% – tələbələr 33%).

Qeyd olunanlarla yanaşı, araşdırmada məlum oldu ki, bütün tələbə-gənclərin idarəetmə qabiliyyətləri barədə maariflənməsi universitetin daxili idarəetmə tələblərindən irəli gələn fikirlərin məhsuludur. Pedaqoji təhsildə yenilikçi lider yanaşmasının əsası, sərəştəlilik strategiyası çox az müşahidə olunur. Tələbələrə tam aydın deyil ki, təhsilin keyfiyyəti tələbələrin sərbəst özünüidarə mühitində təhsil alması və peşə nailiyyətlərinin uğurla əldə olunmasından asılıdır.

Tədris proqramı və təlim nəticələrinin təhlili. Tələbə özünüidarəsi haqqında tədris proqramlarının rolunu araşdıran rus pedaqog alimləri B.P.Zelevea, İ.İ.Qolovoanova, N.İ. Sergeyeva tədrisdə tələbələr arasında idarəetmə sərəştəsinin formalaşmasına maneə törədən bir sıra çatışmazlıqları təlimdə ənənəvi biliklərin paradoksmasına güvənmək, bu vərdişlərin formalaşmasına kömək edən xüsusi fənlərin və onlara ayrılmış saatların azlığı, dinamik səviyyəni təyin etmək üçün inkişaf etdirilməmiş diaqnostik metodların, qiymətləndirmə meyarları və göstəricilər sisteminin olmaması kimi qeyd edirlər [5; 6; 7].

Bununla birlikdə, tədris proqramları daha çox texnologiya sahəsində misli görünməmiş bir mürəkkəblik səviyyəsinin öz məzmununa daxil edərək, təhsil prosesini tam dəstəkləyən müasir texnologiyaların istifadəsini əks etdirmək, tədrisin təşkili məkanının prosedurlarını yox, təlimin gözləntilərini və nəticələrə uyğun olmasını təsdiqləməlidir.

Tələbələrin idarəetmə bacarıqları üzrə proqramlarda nəzəriyyə və təcrübənin rəşional hissələrinin olmaması, passiv tədris və təlim metodları, zəif imkanlar və ən əsası, bacarıqların formalaşması və müəllimlərin təlimi idarə

rəetmə bacarıqları haqqında biliklərin məhdudluğu tələbə mərkəzli fəaliyyətlərin az tətbiqinin olmasını aşkar etdi.

Pedaqoji sahədə idarəetmə bacarıqlarını formalaşdıran təlim nəticələri ilk olaraq, koqnitiv düşüncənin mövcud olması ilə təlimdə sosial-emosional inkişafa təsir edir, nəticədə kritik fikirlərin yaranması və yeni yaradıcı düşüncənin formalaşması baş verir.

Təlimin təşkili problemləri. Təşkilatı üsulların tətbiq edilməməsi. Tələbə müstəqilliyinin təmin olunmasına çətinlik törədən digər amil təlimdə təşkilatçılıq bacarıqlarını formalaşdıran üsulların tətbiq edilməməsi, aydın gözləntilərin olmaması, sabit, ənənəvi təlim mühitinin olması, orijinal mövzuların tədrisinə az yer verilməsi və uyğun olmayan otaq şəraitinin olmasıdır. Bu problemlər tədris proqramının məzmununda olmadığı halda, tələbələrə mün-təzəm olaraq davamlı şəkildə səmərəsiz təlim təsiri bağışlayır. Tədris proqramında təlimin uğurlu təşkili üzrə yeni üsulların tətbiqi effektiv nəticələr əldə olunmasına təsir edir və peşəkarlığı inkişaf etdirir.

Proqram (kurikulum) tərtibatçıları və ya tədris rəhbərləri təlimin hər mərhələsinə uyğun fəaliyyətləri müəyyənləşdirir, təlim vaxtını müəyyən edir, tapşırıq və fəaliyyətləri tələbələrə marağına görə təyin edir və tələbə performansına nəzarət etmək üçün yollar müəyyənləşdirir. Bütün bunlar öncə əhəmiyyətli idarəetmə səyləri tələb edir. XXI əsrin bacarıqlarını mənimsəməsi üçün mövzular əsaslı fənlər, məntiqi çalışmalar, təşkilatçılığın və tələbə qabiliyyətlərinin əsasını təşkil edir.

Təlimin təşkili bacarıqları kimi pedaqoji prosesdə gənc müəllimin idarəetmə səriştələrinin olması üçün hansı fəaliyyətlərin və daxil olan sahələrin ilkin vəziyyətini bilmək növbəti mərhələlərdə eksperimentin təşkilinə imkan yaratdı. Əsasən gələcək müəllimin təlimi idarəetməsində aşağıdakı bacarıqların olması vacib hesab olunur:

- təlimi elektron və ya kağız üzərində planlaşdırmaq;

- vaxtı səmərəli bölmək və idarə etmək;
- işində məsuliyyətli və dəqiq olmaq;
- öyrənənlərin maraqlarına uyğun təlim tapşırıqları hazırlamaq;
- müstəqil fəaliyyətlərdə iştirak etmək;
- gördüyü işin hesabatlılığını təmin etmək;
- təlimin təşkili yollarını bilmək;
- iştirakçıları dəyərləndirmək və nailiyyətləri qiymətləndirmək;
- düzgün ünsiyyət qurmaq üçün üsullar seçmək;
- bədən dili, jestikulyasiyanı yerli yerində işlətmək,
- mimika və üz ifadələrindən istifadə etmək;
- yumor hissəsinə malik olmaq;

a. Fiziki mühit boşluğunun olması

Təlimdə tələbə müstəqilliyini təşviq edən aktual problemlərdən biri fiziki mühitin təmin olunmasıdır. Tələbənin bir psixoloji fərd kimi təlimə münasibəti və davranışlarına təsir edən əsas element kimi fiziki öyrənmə mühitinin dizaynı vacib faktorlardan biridir. Müşahidələr sübut etdi ki, hər iki universitetdə tələbə məmnunluğunun aşağı olmasının əsas səbəblərdən biri də auditoriyanın komfort dizaynı, müasir infrastrukturla və əlverişli texnoloji avadanlıqlarla təmin edilməməsidir. Bu səbəbdən də tədqiqat işinin məqsədlərindən biri, təhsil auditoriyalarının dizaynı və idarə olunması ilə bağlı universitetdə öyrənmə mühitini və tələbələrin davranışına təsir edən fiziki dizayn amillərini araşdırmaq oldu. Universitet tələbələri üçün auditoriyanın fiziki dizaynı keçmiş dünyaya daxil olma, səmərəsiz, toxunulmaz bir mənzərəni təmsil edir. Bu problem həllinə mane olan bəzi fiziki çatışmazlıqlar təlimin tələbə mərkəzli olmasına birbaşa mənfi təsir edir.

Ənənəvi fiziki mühitdə təlim metodologiyası mənbələri qiymətləndirmə proseslərinə, eləcə də müəllimlə qarşılıqlı əlaqələrə mane olur. Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, infrastrukturun tələbə maraqlarını qarşılıya bilməməsi onların rahatlığını az təmin edir.

b. Orijinal mövzuların məhdudiyəti

Təlimdə yaradıcı və orijinal tapşırıqların kasadlığı tələbələrin fərdi inkişafı üçün istiqamətləndirmənin verilməməsi və sərbəst düşüncənin olmaması ilə nəticələnir. Tədris olunan fənlər üzrə mövzular orijinallıq baxımından tələbələrin real həyatla sosial əlaqəsini yaradır və müstəqil fikir formalaşmasına dəstək verir. Universitetlərdə əksər hallarda tədris olunan mövzuların qeyri-orijinallığı, həyatla az əlaqəsi, müəllimin mövzunu geniş izah etməsi tələbələrdə sərbəstlik və müstəqil fikir yarada bilmir. Eyni zamanda auditoriyaların texnoloji avadanlıqlarla təchizatı tələbələrin müstəqil fəaliyyətinin ən effektiv elementidir.

Belə auditoriyalarda əməkdaşlıq, səriştələrin inkişafı və biliklərin tətbiqi üçün əlverişli açıq məkan yoxdur. Tələbələrin müstəqil fəaliyyəti üçün təlim mərkəzlərinin, eksperiment laboratoriyaların və peşə bacarıqları üzrə texnoparkların olması onlar tərəfindən arzuolunan məkan oldu. İdarəetməni formalaşdırın ən vacib amillərdən biri kimi, özünüinkişaf, özünü-tənzimləmə, empatiya və sərbəst kommunikasiyanı formalaşdırın təlim vasitələrinin kasadlığı, interaktiv fəaliyyətlərin qeyri-orijinallığı və öz işinə güvəni yaradan layihə işlərinin tətbiq edilməməsi üzə çıxdı.

2.1.4. Kommunikasiya və yeni öyrənmə üsullarının zəif olması. Tələbələrdən ən yaxşı öyrənmə yolunu təyin etmələrinin diaqnostik təhlili göstərdi ki, əksəriyyəti öyrənməyin müəllimdən asılı olmasını qeyd etdi.

Müəllimdən asılılıq. E.F.Zeer, M.V.Kormiltseva görə təlimdə müəllimin çox nəzarəti tələbələrə nəzərə çarpacaq dərəcədə bacarıq və səriştələrdən uzaqlaşdırır, yeni yanaşmaların yayılmasına mane olur. Ənənəvi təlim mühitinin təhlili müəllimlərin tələbələr üzərində dominant təsirini izah edirdi. Bəzən təlimə meyilli olan və sosial təsirlərin yükündən yorğun görünən müəllimlər geniş miqyasda tədrisə təzə və sağlam yanaşmaları nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkirdilər. Tələbələrin təxminən dördü üçü müəllimdən kömək al-

mağın və öyrənmənin ən yaxşı yol olduğunu bildirdi. Yalnız üçdə birinin öz üzərində öyrənməyin ən yaxşı yolu olduğunu düşündükləri və bir qədər proqram mövzularından kənar mövzular üzrə bacarıqlar qazanmanın ən yaxşı metod hesab etdikləri aşkar edildi. Qeyd etmək maraqlıdır ki, tələbələrin yalnız 3,09%-i kommunikasiyanı uyğun bir öyrənmə yolu kimi düşünülər [16, s.82].

Bir-birini dinləmə. Müzakirələrdə və mövzu ətrafı sual cavablarında bir-birini dinləmə və qarşı tərəflə fikir mübadiləsi kommunikasiyanın əsasını təşkil etsə də, tələbə və müəllimlər bu ünsiyyətin qurulmasında ümumi problemi izah edə bildilər. Bəzən mövzu haqqında məlumatlılıq qarşı tərəfə reaksiya verməkdə dərhal hiss olunur, hətta burada tələbələr bir-birinin nitqinə sona qədər qulaq asmır və özünüidarənin pozulması baş verirdi. Hiss olunurdu ki, tələbələrin yalnız özəl repetitorluqda öyrənməsi onların həyatının vazkeçilməz bir hissəsidir.

Məlumat boşluğu. Tələbələrin idarəetmə vərdişlərinin əldə olunması üçün təlimin sistemli metodlar əsasında keçirilməsi qaydaları və prosedurlar, tələbələrin dərslərə diqqətinin qorunması və fəaliyyətə cəlb olunması üçün əlverişli bir öyrənmə mühiti yaradır [12, s.78].

Metakoqnitiv bacarıqlar haqqında məlumatlılıq. Tələbələrin pedaqoji sahədə mükəmməl olan metakoqnitiv bacarıqlar haqqında ilkin düşüncələrində vətəndaşlıq, sosial, iqtisadi, mədəni dünyagörüşü, hüquqi əsaslara istiqamətlənmək, öz hüquq və vəzifələrini bilmək, texnoloji, iqtisadi irəliləyişlər və ətraf mühit haqqında məlumatların zəif olduğunu sübut etdi [8, s.36].

Ali təhsildə tədris məzmununun sabitliyi məlumatların rəqəmsal təbiətini kökündən dəyişdirdi. Bəzən pedaqoji mövzular tələbələr arasında hiper mətnə çevrilərək, nəinki kiçik bir auditoriyayı, hətta bütün medianı belə birləşdirir. Tələbələrin mövzuların linqvistik, sosial-mədəni və praqmatik təbiəti haqqında məlumatlara sahib olması, yeni pedaqoji terminologiyanın bazasından çıxış edərək özü-

nüinkışafa daxil olması, nitqini sərbəst qurması, işini planlaşdırması, vaxtı düzgün bölməsi və idarəetmə məkanında tam müstəqil fikir yürütməsi tədris məzmununu dəyişkən modelə çevirir və təlimin fonunda özünüidarə harmoniyasını özündə əks etdirir [11; 13; 15; 16].

Məsələn, ünsiyyət modellərinin öyrənilməsi, terminləri və müraciət formaları, informasiyanın elektron idarə olunması sahələri haqqında kommunikasiya vasitələrinin seçilməsi, layihələrin hazırlanması, integrativ dərslərin təşkili haqqında biliklərinin çox zəif olması tələbələrin arzusu kimi vurğulandı.

Eyni zamanda tələbələrin çoxu müzakirələrin və debatlarla işlədilərən tədqiqat suallarının verilməsi, kritik yanaşmanı təşviq edən situasiya və sualların hazırlanması, faktlar və dəlillər əsasında danışmaq, dünyada baş verən innovasiyaların faydasını izah etməkdən və yeni biliklərin istehsal olunması yollarından xəbərsiz olmalarını açıq şəkildə ifadə etdilər.

Texnoloji çətinliklər. Pedaqoji prosesin texnoloji cəhətdən idarə olunmasını məhdudlaşdıran digər bir ştrix təlim məqsədləri ilə texniki reallıqlar arasındakı kəskin şəkildə geniş boşluqların olmasıdır. Texnoloji vasitələrdən istifadə üzrə təlim məqsədləri olsa da, mövcud vəziyyət bu məqsədlə nəticə arasındakı böyük uyğunsuzluqlarla müşahidə olunur və mahiyyət etibarilə müəllimin təlimi idarəetməsi uğursuzluğunun nəticəsi kimi aşkarlanır. Bu baxımdan, müəllimin auditoriyanı idarə etməsində səlahiyyətləri artır və bir çox göstəricilərlə şərtlənir. Müasir təhsilin ən çox tələb olunan çağırışlarından olan təlimdə informasiya texnologiyalarından istifadə tələbələrin texnoloji idarəetmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsidir. Auditoriyada informasiya məkanını idarə etmək artıq müəllim nəzarətindən çox tələbə mərkəzli idarəetməyə çevrilir. Gələcək müəllimin təlimi idarə etməsi sahəsində hazırlığı və peşəkarlığı üçün universitet dövründə hansı bacarıqlara malik olması onun özü üçün əvəzedilməz ola bilər. Bəzən əməkdaş-

lığın olmaması effektiv öyrənmə nəticələrini əldə etməklə yanaşı, onlayn öyrənmə mədəniyyətini də yarada bilmir.

Bu kimi qeyd olunan bacarıqlarla təlimi tədris edən mövzular, layihələr və tapşırıqların məhdudluğu, çox zaman tələb və tələbiyin bir-birinə uyğunsuzluğu kimi daim müşahidə olunur.

Bununla birlikdə, məlumat texnologiyalarının öyrənmədə roluna dair bu qədər sadə bir baxış nəzərə alınmır. Bu ənənəvi və yüksək dərəcədə ötürücü metodların tez-tez şagirdlərin təhsildən imtina etməsinin kökündə dayandığı məlum olur [4; 9; 10; 14].

Tələbələrin potensiallarını optimal şəkildə inkişaf etdirmək üçün akademik bacarıqların tənzimləyə biləcəkləri gözlənilir. Ayrıca biliklərə daxil olmaq və istifadə etmək üçün daha təsirli öyrənmə strategiyalarına sahib olmaları, öz davranışlarını izləməsi və davranışını dəyişdirməsi tələb olunur.

Motivasiyanın zəif qurulmasında olan çətinliklər. Motivasiyanın qurulmasında auditoriyada sağlam-psixoloji mühitin yaranması şərtlərinə az riayət olunması və stresin idarə olunmasında kifayət qədər arzuolunmaz fikirlər mövcuddur. Tələbə rəylərinin verilməsi sübut etdi ki, ənənəvi mövzulara qarşı daxili stres tələbələrini qiymət almaq, imtandan keçmək xatirinə susmağa və öz hüquqlarını müdafiə etməməyə sövq edir. Tələbələr söylər üzrə perfomanslarının yaxşılaşdıracağına inanmırlar. Onlar prioritetləri öz vaxtları və diqqəti ilə uyğunlaşdırırlar.

Uyğun olmayan davranışlar – pedaqoji prosesdə baş verən uyğunsuz davranışlar özünüidarənin pozulmasına, güvənsizlik, qorxu və utancaqlıq təlim fəaliyyətlərində daha çox hiss olundu.

Tənqidi düşüncənin zəifliyi – bacarığın formalaşması üçün tələbələrini müxtəlif tədris metodları ilə motivasiya etməkdə çətinlik törədir. Bu bacarıqların qazanılmasında əsas şərt fərdiləşdirilmiş təlim texnologiyasını tətbiq etmək, tələbələrin tənqidi düşünmə qabiliyyətlərinin inkişafına kömək etməkdir.

Ünsiyyətin olmaması – tələbələrin sosial şəbəkələrdən daha çox istifadəsi onların auditoriyada çox az hallarda qarşılıqlı ünsiyyətini təmin edir. Təlim materiallarında kommunikasiyanı yaradan mövzu, metod, fəaliyyət və tapşırıqların azlığı bu problemin daha da aktual olmasını zəruri edir.

Əməkdaşlıq – həm tələbə, həm də müəllimlərimiz onlayn siniflərdə müvəffəqiyyətlə əməkdaşlıq edir və effektiv öyrənmə nəticələrini əldə etməklə yanaşı, onlayn öyrənmə mədəniyyəti yaradırlar.

Tələbələrin çoxunun imtahanda əldə etdikləri yaxşı qiymətlər onların maraqları və gözləntilərindən çox, imtahan tapşırıqlarını yerinə yetirmək məcburiyyətində qalması kimi sübut olunur. Bu zaman imtahana tərksiz gələn və keçməyən tələbələr kimi qiymət almış tələbələrdə çox passiv və həvəssiz olur. Təhsil sistemində müasir yanaşmalar tələbələrə təhsil almağı davam etmək arzusunu aşılamaq üçün son hədəf olmalı, onları motivasiya edərək bu fərqi nümayiş etdirməlidir.

Müəllimlər pedaqoji təlimin tək cə onları tədrisinə müsbət təsirlərindən bəhs etməyiblər, həm də konsepsiyaların, fəaliyyətlərin, nümunələrin çoxluğu kimi bəzi çətinlikləri məlumatlandırılar – modullar standartlara uyğun deyil, uzun müddət təhsil və geniş sinif material və imkanlar çatışmazlığı, motivasiya çatışmazlığı, təlimdən qazandıqlarını tam həyata keçirə bilməməkdir.

Qiymətləndirmənin zəif aparılması–tələbələrdə özünüqiymətləndirmə mexanizminin, özünüidarəetmə potensialının inkişafına xidmət etdiyini əsaslandırır. Tələbələrdə özünü-inkişafın reflektiv texnologiyalardan aktiv istifadəsi idarəetmənin formalaşmasının sistem diaqnostikası kimi şərh edilir.

Təlimdə aydın və ardıcıl qaydaların olduğu bir təlim mühitini yaratmaq üçün zəruri və ilk addım gözlənilən fəaliyyətlərin düzgün bölgüsünü yaratmaqdır. Davranış problemi olan bir auditoriya heç bir halda yaxşı idarə olunan bir mühiti yarada bilməz.

ƏDƏBİYYAT

1. **Abbasov Ə.M.** *İntellektual informasiya sistemində qərar qəbul etmə üsulları*. Ə.M. Abbasov. Bakı, 2003, 199 s.

2. “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası” üzrə Fəaliyyət Planı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 19 yanvar tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. Bakı şəhəri, 18 iyul, 2018-ci il, №311.
3. **Əhmədov N.** *İdarəetmənin pedaqogikası və psixologiyası*. N.Əhmədov. Bakı: 2000. 384 s.
4. *Tələbəyönümlü öyrənmə, tədris və qiymətləndirmə – Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2018-ci il 18 iyul tarixli 311 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi”*. Bakı şəhəri, 14 yanvar, 2020-ci il, № 9.
5. **Голованова И.И.** *Практики интерактивного обучения: Метод. Пособие*. И.И.Голованова, Е.В.Асафова, Н.В.Телегина. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2014, 288 с.
6. **Зелеева В.П.** *Преподаватель высшей школы как творческая личность в представлениях аспирантов КФУ. «Андреевские чтения: современные концепции и технологии творческого саморазвития личности: сб статей участников в серос», науч.-практ.конф. с межд. Участием, 25 марта 2016 г. Казань: Центр инновационных технологий, 2016, с.120-124.*
7. **Сергеева Н.И.** *Деловая игра как профессиональный модуль в подготовке товароведов непродовольственных товаров*. Среднее профессиональное образование, 2009, № 4, с.13–16.
8. **Cao L. & Nietfeld J.L.** *College students' metacognitive awareness of difficulties in learning the class content does not automatically lead to adjustment of study strategies*. Australian Journal of Educational & Developmental Psychology, 2007, No 7, pp.31-46.
9. **Dillenbourg P.** *Technology for Classroom Orchestration*. In: M.S.Khine & I.M. Saleh (Eds) *New Science of Learning*. P. Dillenbourg, & P.Jermann. Cognition, Computers and Collaboration in Education, 2010, pp. 525-552.

10. **Koontz H.** *Essentials of management.* H.Koontz, C.O'Donnell, H.Weihrich. McGraw-Hill, 1986; Tata McGraw-Hill Education, 2010, 564 p.
11. **Leung M., Fung I.** *Enhancement of Classroom Facilities of Primary Schools and its Impact on Learning Behaviours of Students.* Facilities, 2005, No 23(13/14), pp. 585-594.
12. **McLeod, J.** *The key elements of classroom management: Managing time and space, student behavior, and instructional strategies.* J.McLeod, J.Fisher, & G.Hoover. – Alexandria, Virginia USA, Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD), 2003, pp. 134
13. **Secker, J., & Lingard, M.** *Developing Students' Information Management Skills to Match the 21st century Internet.* Centre for Learning Technology. Retrieved July 19, 2019. URL: <http://eprints.lse.ac.uk/28797/1/GoogleReaderandRSS.pdf>
14. **Spendlove M.** *Competencies for Effective Leadership in Higher Education.* International Journal of Educational Management, 2007, No 21 (5), pp.407-417.
15. **Tanner C.K.** *Educational facilities planning: Leadership, architecture, and management.* C.K.Tanner, J.A.Lackney. Boston, Allyn & Bacon, 2006, 437 p.
16. **Zeer E.F., Kormiltseva M.V.** *Professional self-identification of students in the conditions of socially conditioned conflicting realities.* The education and science journal, 2012, No 1 (10), pp. 79-87.

ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ У СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ НАВЫКОВ

М.А. Мамедзаде

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
mujgan.mammadzada@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-5693-3748

Аннотация. Для того, чтобы приотрести профессию менеджера, необходимо знать социальные и экономические реалии современной эпохи, иметь необходимые знания и навыки при столкновении с ними. Каждый студент, который хочет получить высшее образование в качестве менеджера чтобы работать в этой области, должен уметь работать с новой информацией, концепциями и отношениями.

Изучение и определение роли указанных условий в формировании управленческих навыков является одной из основных целей исследования. Во-первых, необходимо было изучить состояние применения педагогического менеджмента в менеджменте.

Ученые-исследователи педагогического менеджмента отмечают наличие таких педагогических принципов, как планирование, организация, направления, контроль,

принятие решений, решение проблем, общение и мотивация, сбор данных, разрешение конфликтов и человеческих отношений в формировании управленческих навыков по дисциплине педагогика. Словом, по мере продвижения новых педагогических идей в области формирования у студентов управленческих навыков стало существовать универсальное видение, столкнувшееся с серьезными, неразрывными проблемами в этой области. Помимо этого необходимо было решить важную проблему получения новых знаний и обучения их использованию на практике, а также задачи профессионального развития обучающихся в сфере педагогического образования.

Ключевые слова: студент, учитель, управление, навыки, педагогика, педагогическое образование.

PROBLEMS ENCOUNTERED IN THE PROCESS OF FORMATION OF MANAGEMENT SKILLS AMONG STUDENTS

M.A. Mamedzade

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
mujgan.mammadzada@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-5693-3748

Annotation. In order to win the management profession, it is necessary to know the social and economic realities of the modern era, to have the necessary knowledge and skills when facing them. Every student who wants to graduate as an educational manager must work with new information, concepts, and attitudes to operate in this field.

Investigating and determining the role of the mentioned conditions in the formation of management skills is one of the main goals of the research. First, it was necessary to examine the state of application of pedagogical management in management.

Research scientists investigating pedagogical management note the presence of pedagogical principles such as planning, organization, directions, control, decision-making,

problem solving, communication and motivation, data collection, conflict resolution and human relations in the formation of management skills in the discipline of pedagogy. In a word, as new pedagogical ideas advanced in the field of formation of students' management skills, a universal vision began to exist, facing serious, inseparable problems in this field. In addition to this, it was necessary to solve the important problem of acquiring new knowledge and learning how to use it in practice, along with the tasks of professional development of students in the field of pedagogical education.

Keywords: *student, teacher, management, skills, pedagogy, pedagogical education.*